

DE SYGE

Videnskabelige teorier om arvelighed

I slutningen af 1800-tallet udbredte der sig en række teorier om arvelighed som fik meget store konsekvenser for opfattelsen og behandlingen af "sindssyge" og "åndssvage". Teorierne om degeneration og racehygiejne var baseret på særligt to teorier fra biologien, som var ved at udvikle sig til en videnskab i midten af 1800-tallet. Den ene var evolutionsteorien, formuleret af Charles Darwin. Den anden var arvelighedsloven, der blev formuleret af planteforskeren Gregor Mendel.

Ifølge Darwins evolutionsteori udviklede alle levende væsner sig ud fra princippet om naturlig selektion. Naturen "udvalgte" de bedst egnede, idet de overlevede og gav deres egenskaber videre til deres afkom. De mindre egnede derimod ville enten ikke overleve eller være ude af stand til at få afkom, og deres egenskaber ville dermed ikke blive givet videre til efterfølgende generationer. Efter flere generationer ville individer med de egenskaber eller karaktertræk som bedst egnede sig til at leve i det pågældende miljø, således formere sig, mens de andre i sidste ende ville uddø. Darwin præsenterede evolutionsteorien i 1859 i bogen *Arternes oprindelse*, som blev et af videnskabshistoriens mest skelsættende værker.

Samtidig med, at Darwin arbejdede på sin teori, foretog den østrig-ungarske munk og forsker Gregor Mendel en række videnskabelige eksperimenter med ærteblomster. Ved at krydse blomster med forskellige karaktertræk og behandle sine observationer statistisk, kunne Mendel formulere nogle lovmæssigheder inden for arvelighed, som kom til at danne grundlaget for genetikken som videnskabeligt område.

Teorier om befolkningsudvikling og menneskelige samfund

Mens Darwin og Mendel beskæftigede sig med planter og dyr, var der andre forskere, der forsøgte at overføre ideerne om arvelighed til studier af mennesker og samfund. Den første var en fransk psykiater ved navn Benedict Morel, der observerede, at flere og flere blev indlagt på sindssygehospitalerne og at mange af de indlagte var i familie. Ud fra sine erfaringer formulerede han teorien om degeneration, som handlede om, at psykisk sygdom gik i arv og blev forstærket for hver generation. Sygdommen ville først vise sig som nervøsitet eller angst, men for hver ny generation ville den forværres fra afsindighed til idioti og ende med sterilitet og dermed slægtens uddøen, mente Morel.

En anden teori, som fik meget stor indflydelse fra 1870'erne var formuleret af den italienske læge og forsker Cesare Lombroso i værket *Forbrydermennesket*. Teorien var meget inspireret af evolutionsteorien og overførte ideerne fra den til sociale egenskaber. Lombroso var særlig opmærksom på kriminalitetens arvelighed og indførte begrebet "den fødte forbryder", som blev meget udbredt i psykiatrien og arvelighedsforskningen. Også andre dårlige sociale egenskaber kunne ifølge teorien og dens tilhængere gå i arv, og denne tankegang var afgørende for indførelsen af begrebet "moralsk åndssvaghed" og for opfattelsen af disse mennesker som en trussel mod samfundet.

Omkring år 1900 var teorierne om degeneration og "den fødte forbryder" meget anerkendte blandt psykiatere og forskere inden for området. På baggrund af Darwins evolutionsteori frygtede mange, at

DE SYGE

dårlige egenskaber, som burde blive udryddet af naturlig selektion, i stedet fik lov at gå i arv, og i deres øjne var hjælp til fattige og syge familier derfor en trussel mod befolkningsudviklingen. Truslen blev forstærket af forestillingen om, at mennesker med dårlige egenskaber fik flere børn end andre grupper. Samtidig bekræftede genopdagelsen af Mendels arvelighedslove forestillingen om genernes afgørende betydning. Der var derfor en udbredt opfattelse af et behov for at begrænse de dårlige egenskaber, der især kom til udtryk blandt de åndssvage og sindssyge.

Løsningen fandtes ifølge flere forskere i eugenikken, også kaldet racehygiejnen. Teorien om eugenik blev formuleret af den engelske forsker Francis Galton og handlede om at fremme "gode" og "sunde" egenskaber i befolkningen (positiv eugenik) og begrænse de dårlige egenskaber (negativ eugenik). I de fleste lande, deriblandt Danmark, var det den negative eugenik, der blev dominerende, og personers dårlige egenskaber blev begrænset gennem indespærring, sterilisation, abort og forbud mod ægteskab.

Hvordan kan vi ud fra nutidens viden vurdere arvelighedsteoriene?

Alle de beskrevne teorier om arvelighed blev opfattet som videnskabelige i samtiden. Men mens Darwins og Mendels teorier i nutiden anerkendes som afgørende for vores forståelse af biologien og livets udvikling, er teorierne om degeneration, forbrydermennesket og eugenik blevet tilbagevist videnskabeligt og problematiseret ud fra etiske argumenter.

Et af problemerne ved de arvelighedsteorier, der beskæftigede sig med befolkningen og menneskelige samfund var, at de var baseret på et usikkert videnskabeligt grundlag præget af fordomme. Teorierne om degeneration og forbrydermennesker byggede fx på en forestilling om, at man kunne forudse en udvikling, der viste sig at være uholdbar. Et andet problem ved dem var, at de overvurderede arvelighedens betydning og undervurderede miljøets betydning for menneskets udvikling. Arvelighedsforskerne så fx underklassens elendighed som en uundgåelig konsekvens af deres dårlige nedarvede egenskaber, mens de så bort fra faktorer som fattigdom, dårlige levevilkår og manglende uddannelse. Efter anden verdenskrig og nazisternes forbrydelser blev teorierne desuden generelt anset for at føre til uetiske beslutninger. Selvom racehygiejniske tiltag teoretisk set kan have en betydning for befolkningsudviklingen, har deres gennemførelse siden været opfattet som uetisk og gjort ulovlig.

Arvelighedsteoriernes betydning i Danmark

Den internationale arvelighedsforskning havde enorm indflydelse på psykiatrien og åndssvageforsorgen i Danmark fra slutningen af 1800-tallet og flere årtier ind i 1900-tallet. De fleste og mest indflydelsesrige læger og forskere opfattede arvelighed som den vigtigste forklaring på, at mennesker blev sindssyge eller åndssvage. Med inspiration fra den internationale arvelighedsforskning, skrev danske læger i videnskabelige afhandlinger om degeneration, den fødte forbryder eller prostituerede, og om de racehygiejniske løsninger. Den opfattelse fik meget konkrete konsekvenser for tilgangen til de syge mennesker. Først og fremmest ved at arveligheden som forklaring på mange områder overflødiggjorde behandling, idet disse syge mennesker blev betragtet som uhelbredelige. De anstalter, som i midten af 1800-tallet var blevet opført for at helbrede de syge, blev derfor i stigende grad steder, hvor de syge blev anbragt på ubestemt tid under udbredt brug af

DE SYGE ©FORLAGET COLUMBUS

MÅ DOWNLOADES/PRINTES/KOPIERES I HENHOLD TIL GÆLDENDE TEKST OG NODE-AFTALE.

DE SYGE

tvang. I stedet for at behandle og helbrede de sindssyge og åndssvage, var løsningen, ifølge de mest toneangivende læger, at forhindre de syge i at få børn. Denne tilgang blev fra 1920'erne gennemført i form af indespærring, ægteskabsforbud og sterilisation.

Materiale

- Knud Pontoppidan om sindssygdommens arvelighed, 1890
- August Wimmer: Degenererede Børn, 1909
- Hans Otto Wildenskov: "Progressiv degeneration", 1928